

Анна ЛИП'ЮК,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та захисту
прав інтелектуальної власності
Людмила ЗАХАРЕНКО

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Питання жорстокого поводження з полоненими завжди ставали центром уваги як закордонних так і вітчизняних вчених [1; 2; 3]. Проблема жорстокого поводження з полоненими має складності у дослідженні саме через те, що ті хто утримує полонених не готовий відповідати перед міжнародною спільнотою за скоєні військові злочини, як це відбувалося після II Світової війни. Саме тому більшість із тих, хто застосовує тортури та інші засоби морального та фізичного насилля унеможливує подальше документування власних злочинів, а саме вдається до страт полонених.

В усі часи полон використовувався, як система відбору лояльних кадрів серед населення та військ супротивника, які в подальшому можна використовувати у системі самоврядування на окупованих територіях. Під час будь-якої війни завжди знаходиться люди, незадоволені діями військового та політичного керівництва або просто своїм матеріальним становищем чи соціальним статусом, а також такі, що мають жагу помсти. Саме таких людей в усі часи і використовували ворогуючі країни на власну користь.

Під час війни 1812 року значна кількість вояків армії Наполеона перейшла на службу в російську армію. Перш за все це були поляки. Був навіть виданий наказ всіх військовополонених-поляків відокремлювати від інших полонених та відправляти в місто Георгіївська для розподілу по підрозділах, які перебували на Кавказькій лінії та у Грузії. Уже на місці поляки давали присягу вірно служити Російському імператору. Серед тих, хто присягали, були не тільки поляки, а й навіть французи (у вислугу років їм була зарахована уся попередня служба, у тому числі, - імператору Наполеону) [8]. У німецьких архівах збереглися точні дані про кількість радянських

полонених, які вступили на службу в різні антирадянські збройні формування вермахту (таких нараховувалося приблизно 950 тис.). Вони займали наступні посади: 1) добровільні помічники («Хіві»); 2) служба порядку («оді»); 3) фронтові допоміжні частини («шуму»); 4) поліцейські та оборонні команди («гема») [3].

Ми констатуємо, що на сьогоднішній день детально опрацьовані та досягли високих технологічних форм методи переформування поведінки (переконання) військовополонених [4], але умови перебування військовополонених у психологічному середовищі індоктринації, фази протікання цього процесу та їх характеристики у ході сучасного військового конфлікту, вивчені недостатньо та потребують більш детального дослідження. Залишаються не дослідженими і особливості індоктринації військовослужбовців у сучасному військовому конфлікті, який не містить ознак релігійного протистояння.

З 24 лютого Росія веде війну проти України і вже порушила безліч міжнародних норм щодо прав людини. Найскладніша ситуація — з військовополоненими чи тими, хто раніше служив. В усіх населених пунктах війська окупанта розшукують військових, журналістів, активістів, влаштовують їм допити й катування, а деяких вивозять за межі України до російських СІЗО та фільтраційних таборів. Там росіяни катують військовополонених, щоб дізнатися про місця дислокації ЗСУ та структуру української армії.

Починаючи з 2014 року правозахисники фіксують побиття, удари електричним струмом, позбавлення води, їжі, сну або доступу до туалету, імітацію страти, погрози насильством чи смертю, удушення. Найчастіше взятих у полон українських військових відправляють до фільтраційних таборів на окупованих територіях Донбасу чи інших регіонів та до анексованого Криму. Потім, якщо військовий «не пройшов» фільтрацію, його можуть відправити вглиб Росії до СІЗО. В ізоляторі вони зазнають тортур і жорстокого поводження, також їх змушують підписувати різноманітні документи, які згодом використовують проти них.

1 квітня 2022 року відбувся другий обмін полоненими між Україною і Росією. Вдалося визволити 86 українських військовослужбовців, серед яких 15 жінок. У кожній були погolenі голови: так окупанти знущалися з військовослужбовиць. У той самий період вже колишня омбудсменка Людмила Денісова розповіла про катування та знущання з українських військових з боку РФ: «Українські військовослужбовці говорили про нелюдське поводження

з російської сторони: їх тримали у полі, у ямі, у гаражі. Іноді одного з них виводили та били з автомата. Стріляли з рушниці прямо їм у вуха».

Деприваційні фактори ми визначаємо як зовнішні та внутрішні стійкі або змінні чинники, що впливають на особистість військовослужбовця під час виконання ним військово-професійних завдань і здебільшого чинять негативний вплив на хід їх реалізації. Їхній вплив на особистість воїна породжує депривацію – відсутність або обмеження можливості задоволення людиною певних потреб (психічних, соціальних, емоційних, екзистенційних, сексуальних, когнітивних тощо) [3].

В умовах гібридної війни, захоплення військовослужбовців у полон має психологічні особливості у залежності від виду підрозділу, який їх утримує та характеризується різною метою, для військових підрозділів це в основному необхідність припинення спротиву ворога, а також демонстрація сили і майстерності та залякування противника. Для них характерним було побиття полонених та позбавлення їх сну та їжі, під час допитів, з метою запобігання втечі та схиляння до співробітництва.

Професійні найманці мали на меті залякування противника та демонстрацію сили і майстерності. Допит професійними найманцями характеризувався жорстоким катуванням, застосуванням під час допитів в якості тортур електричного струму, придушення із використанням поліетиленового пакету та іншими способами впливу, а також насиллям та вбивствами військовополонених. Для бандформувань характерними були обмін на своїх, отримання викупу. Характерною особливістю допиту, який проводився представниками банд формувань були знущання над полоненими з метою наживи.

Для військовополонених був характерний адаптаційний конфлікт [5]: зовнішня поведінка військовослужбовців не відповідала їх внутрішнім переконанням; остання п'ята стадія – повернення з полону військовослужбовців має характерні відмінності: спроби представниками військових підрозділів схилити до провокацій, співробітництва та переходу на сторону ворога, для найманців це унеможливлення свого викриття за допомогою нанесення тяжких поранення військовополоненим та різка зміна відношення до військовополонених, представників бандформувань, після отримання гарантій викупу або домовленості про обмін.

Список використаних джерел

1. Єна А. І. Актуальність і організаційні засади медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції. *Науковий журнал МОЗ України*. Київ, 2014. № 1. С. 5-16.
2. Калкутіна Н. В. Міжнародно-правове регулювання військового полону та правовий статус іноземних військовополонених в СРСР на початку ХХ ст. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія : Історичні науки. Миколаїв, 2014. Вип. 3.37. С. 63-67.
3. Красницька О. В. Депривація військовослужбовців, які виконують завдання у відриві від основних сил, та в умовах полону. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. 2 (66). С. 50-63.
4. Ті, що пережили пекло: свідчення жертв про місця незаконних ув'язнень на Донбасі / Коаліція громадських організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі». Белоусов Ю.Л., Кориневич А.О., Мартиненко О.А., Матвійчук О.В., Павліченко О.М., Роменський Я.В., Швець С.П.; за редакцією авторів. Київ, 2015. 84 с
5. Щербина І.Є. Стадії військового полону та особливості їх впливу на психіку військовослужбовців. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2016. Вип. 20. С. 313-322.

Анастасія МАЗУР,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем превентивної
діяльності та запобігання корупції
навчально-наукового інституту № 3

Національної академії внутрішніх справ

Вікторія ЛИТВИН

ОСНОВНІ ВИДИ КІБЕРБУЛІНГУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАПОБІГАННЯ

Сучасне суспільство неможливо уявити без смартфонів, гаджетів, інформаційних та комп'ютерних технологій. Інтернет став невід'ємною частиною повсякденного життя, адже допомагає в роботі, навчанні та побуті, містить безліч корисної та цікавої інформації,